

รายงานการวิจัย
การหาตัวชี้วัด

ชุมชนปลอดภัยแบบยั่งยืน

รศ.ดร. ส.วาสนา ประवालพฤษ์

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

307.76 ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังงานแผ่นดินเชิงคุณธรรม
ศ 817 รายงานการวิจัย การหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน
กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม., 2549
143 หน้า
ISBN. 974-94727-7-2
1. ตัวชี้วัด 2. อบรม
3. ชื่อเรื่อง

รายงานการวิจัย การหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน

พิมพ์ครั้งที่ 1 สิงหาคม 2549 (สิ่งพิมพ์อันดับที่ 6/2549)

โดย รศ.ดร.ส.วาสนา ประवालพฤกษ์

จำนวน 3,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังงานแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)
428 บ้านพิษณุโลก (อาคาร 2 เรือน โสภกา)
ถนนพิษณุโลก เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร. 0 2280 8310-12, 0 2282 7318-21
โทรสาร 0 2280 8311
Web site: <http://www.moralcenter.or.th>

ผู้พิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี ที ซี คอมมิวนิเคชั่น
เลขที่ 32/99 รามอินทรา 65
แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กทม. 10220
โทรศัพท์ 0 2509 4499
โทรสาร 0 2509 4546

คำนำ

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่วิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย จึงได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง "การหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน" โดยได้รับการอนุเคราะห์จากรศ.ดร.ส.วาสนา ประवालพฤกษ์ ที่กรุณาเป็นนักวิจัย รวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหลักศาสนาที่เกี่ยวกับสังคมปลอดภัยและวิถีชีวิตในภูมิภาคต่างๆ ระเบียบวิธีวิจัยใช้ทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพเน้นเวทีพูดคุยทั้งในระดับผู้ทรงคุณวุฒิและระดับชาวบ้าน เพื่อศึกษาสภาพการปลอดภัยของชุมชนและกระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อหาต้นแบบและรูปแบบการพัฒนาชุมชนปลอดภัย จากผลการวิเคราะห์และหาคุณภาพของเครื่องมือทำให้ได้ชุดของตัวแปรที่ใช้วัดระดับความปลอดภัยของชุมชน พร้อมทั้งคู่มือการใช้ประโยชน์และการตีความหมายจากตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยสำหรับใช้ประเมินสภาพ/ความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาชุมชน รวมทั้งเพื่อประเมินสภาพของชุมชนในรายละเอียดแต่ละด้านตามตัวชี้วัดเพื่อสามารถพัฒนาชุมชนได้ตรงจุด และชัดเจน

ศูนย์คุณธรรมขอขอบคุณ รศ.ดร.ส.วาสนา ประवालพฤกษ์ ที่ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยจนได้ตัวชี้วัดและคู่มือการใช้ตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยดังกล่าว และหวังว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคมเพื่อทราบสถานภาพปัจจุบันและกำหนดเป้าหมายการพัฒนาในระยะต่อไปได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์

(นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์)

ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม(ศูนย์คุณธรรม)
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้(องค์การมหาชน)

คำปรารภ

งานวิจัยโครงการหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืนนี้ ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้มีจิตเมตตาที่ทำงานพัฒนาชุมชนหลายหน่วยงาน ที่ให้ความกรุณาผู้วิจัยและผู้ช่วยในการสืบเสาะ สืบค้น และลงพื้นที่ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล อาทิ กลุ่มบุญนิยมชุมชนชาวโศก ชมรมนักพัฒนาและเครือข่ายนักพัฒนาภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคกลาง สถาบันพัฒนาทุนทางสังคมจังหวัดตราด เครือข่ายชุมชนคนเป็นสุข โครงการสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต (พระอาจารย์สุบิน ปณีโต) และเครือข่ายอื่นๆ พร้อมผู้บริหารองค์กรและกลุ่ม ตลอดจนสมาชิกในชุมชนที่ให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ไม่เฉพาะการเก็บข้อมูล หากรวมถึงการดูแลด้านที่พัก การเดินทาง อาหารและภารกิจอื่นๆ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกๆ ท่านที่มีใจเอื้อนมา

ขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัยคุณสุริวรรณ พองอินทร์ ที่ช่วยเหลือตลอดโครงการนี้ ทั้งการเตรียมเอกสาร เป็นเพื่อนร่วมเดินทางไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน วิเคราะห์ข้อมูล และกิจกรรมการวิจัยทุกขั้นตอน คุณศิริมา สุขขี ผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บข้อมูลและจัดพิมพ์รายงานการวิจัย คุณครองสิน มิตะทััง อาจารย์รัฐพล ขาวสะอาด อาจารย์จุไรพร ตรังปรากการ ที่ช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณศูนย์คุณธรรมที่ให้งบประมาณสนับสนุนการวิจัย และอำนวยความสะดวกหลายประการ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้รายงานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ผลประโยชน์จากการวิจัยนี้ คงจะมีส่วนแม้เพียงเล็กน้อยในการพัฒนาชุมชนไทยให้ยั่งยืนตลอดไป

รศ.ดร. ส.วาสนา ประवालพฤษ์
ผู้วิจัย

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544-2549) กำหนด ยุทธศาสตร์แผนพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพของคนและให้ความคุ้มครองทางสังคม โดยการคัดสรรและผสมผสานมิติทางจริยธรรม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เข้าด้วยกัน สอดแทรกเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และเป็นองค์ประกอบในการสร้างคนไทย ให้มีความสมดุลทั้งความรู้ความสามารถ ความดีงาม วินัยและจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ตระหนักถึงคุณค่าแก่นสารความเป็นคนไทยที่ดีงาม

ประเด็นของการดำเนินการเพื่อให้เกิดความคุ้มครองทางสังคมนั้น การพัฒนาชุมชน ให้เข้มแข็ง ปลอดภัยมีความจำเป็นเร่งด่วนที่รัฐจะต้องดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดผลอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อเป็นต้นทุนในการพัฒนาชุมชน ให้เกิดพลังที่จะเสริมสร้างความสงบสุข ร่มเย็นในชุมชน มีวินัยและจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป็นสังคมกัลยาณมิตร ที่ปราศจากคนพาล อาชญากรรมหรือความชั่วร้ายทั้งปวง

กระบวนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันจากอบายมุขเพื่อประสาน และสนับสนุนเครือข่ายองค์กรเพื่อพัฒนาและเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย โดยศูนย์ ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ประสงค์ใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยและจัดการความรู้ ในชุมชน กำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยเพื่อประเมินและศึกษากระบวนการพัฒนา ชุมชนให้เกิดพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมอย่างยั่งยืน และกระจายสู่ชุมชนหมู่บ้านอย่างกว้างขวาง จึงได้สนับสนุนให้มีการวิจัยกำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน และตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัด
2. เพื่อประเมินชุมชนปลอดภัย
3. เพื่อพัฒนากระบวนการพัฒนาชุมชนปลอดภัย

การวิจัยครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายเป็นชุมชนในระดับหมู่บ้านทั่วประเทศ ซึ่งมีจำนวน มากกว่า 77,000 หมู่บ้าน ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่างจากผู้ประสานงานชุมชนในเครือข่ายพื้นที่การพัฒนา (คพช.) ใน 29 จังหวัด 102 ชุมชน จำนวน 102 คน

ระยะที่ 2 กลุ่มตัวอย่างใน 13 จังหวัด จำนวน 26 ชุมชน ผู้ให้ข้อมูล 264 คน

ระยะที่ 3 กลุ่มตัวอย่างในชุมชนปลอดภัยจำนวน 12 ชุมชน ใน 9 จังหวัด

จำนวนผู้ให้ข้อมูลในแบบสอบถามตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน 95 คน และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน การสังเกตและสัมภาษณ์วิทยากรและเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาชุมชนในหลายรูปแบบ เช่น การประชุมกลุ่ม การจัดเวทีชาวบ้าน การอบรมสัมมนา การสัมภาษณ์รายบุคคล และการวิเคราะห์เอกสาร

ในการดำเนินการวิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสังคมปลอดภัยตามหลักศาสนาที่สำคัญในศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ วิถีชีวิตของชุมชนไทยในภูมิภาคต่างๆ และระบบการพัฒนาชุมชนไทยในอดีตเป็นแนวในการวางแผนการศึกษาเพื่อกำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย และดำเนินการวิจัยโดยการประชุมปฏิบัติการผู้ทรงคุณวุฒิด้านคุณธรรมจริยธรรม และนักพัฒนาสังคม เพื่อพิจารณาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยและรวบรวมข้อคิดเห็นในการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณใช้ในการตรวจสอบและกำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยโดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและทำการวิเคราะห์องค์ประกอบตัวชี้วัด เพื่อจัดกลุ่มของตัวชี้วัดด้วยเทคนิคทางสถิติ Factor Analysis ภายหลังจากได้องค์ประกอบของตัวชี้วัดแล้ว ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาเชิงลึกกับชุมชนระดับหมู่บ้านและตำบลเพื่อศึกษาสภาพการปลอดภัยของชุมชนและกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อหาต้นแบบและรูปแบบการพัฒนาชุมชนต่างๆ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามประเด็นของจุดมุ่งหมายการวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพของการวิจัยนี้ สรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการประชุมปฏิบัติการผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการประชุมปฏิบัติการผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปประเด็นสำคัญได้ว่าการพิจารณาตัวชี้วัด ชุมชนปลอดภัยนั้น จะต้องพิจารณาทั้งด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล ซึ่งมีทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติซึ่งควรคำนึงถึงอบายมุขและวัฒนธรรม คือ การกระทำความดีปฏิบัติในหนทางที่ไปสู่ความเจริญ

ในส่วนของสภาพชุมชนนั้น นอกจากถามจากแบบสอบถามแล้ว จะต้องใช้การศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสังเกตจากสภาพจริงของหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้สรุปข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเป็นแนวในการดำเนินการหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยและศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนให้ปลอดภัย ดังนี้

1. ตัวชี้วัดพิจารณาด้านอบายมุขและวัฒนมุขไปพร้อมๆ กัน โดยพิจารณาว่า หากละเว้นอบายมุขแล้ว บุคคลควรจะดำเนินชีวิตตามแนววัฒนมุข กล่าวคือเน้นการกระทำ ความดีปฏิบัติในหนทางที่จะไปสู่ความเจริญ

2. ตัวชี้วัดที่เป็นความคิดนั้น นอกจากจะวัดจากแบบสอบถามที่สร้างขึ้นแล้ว ยังใช้การสังเกตจากสภาพจริงของหมู่บ้าน ในลักษณะพฤติกรรมส่วนบุคคล สภาพชุมชน และการสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติม

3. การวัดชุมชนปลอดอบายมุข ใช้วัดความคิดเห็นและความจริงของบุคคล ในระดับปัจเจกบุคคล โดยศึกษากับบุคคลในชุมชนที่มีอายุต่างกันตามข้อเสนอแนะของ ที่ประชุม จึงกำหนดข้อมูลด้านอายุของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นช่วงอายุ 4 ช่วง คือ ต่ำกว่า 20 ปี 20-39 ปี 40 - 59 ปี และ 60 ปีและมากกว่า

2. ผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดชุมชนปลอดอบายมุข

ผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดชุมชนปลอดอบายมุข จากข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการ วิเคราะห์องค์ประกอบและจากข้อมูลภาคสนาม มี 10 องค์ประกอบ 36 ตัวชี้วัด โดย องค์ประกอบที่ 1 -7 เป็นข้อมูลเชิงปริมาณและองค์ประกอบที่ 8 - 10 เป็นข้อมูลที่ได้จาก การสังเกตภาคสนาม ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1	พฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับอบายมุข ประกอบด้วย
ตัวชี้วัดที่ 1	การเที่ยวกลางคืน
ตัวชี้วัดที่ 2	การเที่ยวสถานเริงรมย์
ตัวชี้วัดที่ 3	การล้อเลียนความพิการหรือจุดด้อยของคนอื่น
ตัวชี้วัดที่ 4	การติดยาเสพติด
ตัวชี้วัดที่ 5	การเล่นเกมและการส่งชิ้นส่วนไปชิงโชค
ตัวชี้วัดที่ 6	การคบเพื่อน
ตัวชี้วัดที่ 7	การเกียจคร้านการทำงาน
ตัวชี้วัดที่ 8	การรวมกลุ่มเพื่อทำประโยชน์ให้สังคม

องค์ประกอบที่ 2 สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 9 หมู่บ้านสงบปลอดภัย
- ตัวชี้วัดที่ 10 สภาพร่มรื่นเป็นธรรมชาติ
- ตัวชี้วัดที่ 11 รักท้องถิ่นเป็นเครือญาติที่ดี
- ตัวชี้วัดที่ 12 การไม่มีแหล่งมั่วสุ่มและปลอดภัยอาชญากรรม
- ตัวชี้วัดที่ 13 การยึดมั่นขนบประเพณี

องค์ประกอบที่ 3 การตั้งกลุ่มในชุมชนเพื่อส่งเสริมการทำความดี (การสร้างภูมิคุ้มกัน) ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 14 การตั้งกลุ่มออมทรัพย์
- ตัวชี้วัดที่ 15 การเชื่อถือในภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ตัวชี้วัดที่ 16 การสืบทอดประเพณีและการส่งเสริม
- ตัวชี้วัดที่ 17 การเกษตรธรรมชาติ
- ตัวชี้วัดที่ 18 ความเอื้ออาทรในสังคม

องค์ประกอบที่ 4 กิจกรรมทางสังคมเกี่ยวกับอบายมุข ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 19 การพนันประเภทต่างๆ รวมทั้งการพนันในเกมกีฬาพื้นเมือง
- ตัวชี้วัดที่ 20 การผลิตสุราพื้นบ้าน
- ตัวชี้วัดที่ 21 การพนันที่ถูกลงโทษ

องค์ประกอบที่ 5 การสร้างความสมดุลทางสังคม ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 22 ปัญหาการกำจัดสิ่งปฏิกูล
- ตัวชี้วัดที่ 23 การไม่มีอาชีพเป็นหลักแหล่ง
- ตัวชี้วัดที่ 24 การใช้กฎหมาย

องค์ประกอบที่ 6 จิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในสังคม ประกอบด้วย

- ตัวชี้วัดที่ 25 การร่วมมือพัฒนาชุมชน
- ตัวชี้วัดที่ 26 การใช้เทคโนโลยีสื่อสารที่ไม่เหมาะสม
- ตัวชี้วัดที่ 27 การไม่มีพฤติกรรมเสี่ยง

ตัวชี้วัดที่ 28 การไม่สนับสนุนการแสดงที่ไม่เหมาะสม

องค์ประกอบที่ 7 พฤติกรรมที่คล้อยตามสังคม ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 29 การมีเมตตาจิต

ตัวชี้วัดที่ 30 การไม่หลงใหลในการพนัน

ตัวชี้วัดที่ 31 การส่งเสริมสุขภาพ

องค์ประกอบที่ 8 ลักษณะผู้นำชุมชน ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 32 การมีผู้นำที่เข้มแข็ง พัฒนาตนเองเป็นแบบอย่างของชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 33 การมีผู้นำหลายคน ไม่ใช่ผู้นำเดียว

องค์ประกอบที่ 9 กิจกรรมพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 34 การจัดเวทีสาธารณะ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 35 การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ มองภาพส่วนรวมมากกว่า
ส่วนบุคคล

องค์ประกอบที่ 10 กิจกรรมร้านค้าชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 36 สินค้าในร้านเน้นสินค้าจำเป็นในครัวเรือน ลดสินค้าที่ส่งเสริม
อบายมุข

3. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนปลอดอบายมุขและไม่ปลอด อบายมุข

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนปลอดอบายมุขและไม่ปลอด
อบายมุขตามองค์ประกอบและตัวชี้วัดชุมชนปลอดอบายมุข เฉพาะ 7 องค์ประกอบแรก
ที่วิเคราะห์จากข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติ Nonparametric Mann - Whitney test
ปรากฏว่าหมู่บ้านปลอดอบายมุขมีค่าองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่แตกต่างกันดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 พฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับอบายมุข
ตัวชี้วัดที่ 5 การเล่นเกมและการส่งชิ้นส่วนไปชิงโชค
ตัวชี้วัดที่ 6 การคบเพื่อน
ตัวชี้วัดที่ 7 การเกียจคร้านการทำงาน

องค์ประกอบที่ 2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
ตัวชี้วัดที่ 13 การยึดมั่นขนบประเพณี

องค์ประกอบที่ 4 กิจกรรมทางสังคมเกี่ยวกับอบายมุข
ตัวชี้วัดที่ 19 การพนันประเภทต่างๆ รวมทั้งการพนันในเกมกีฬาพื้นเมือง
ตัวชี้วัดที่ 21 การพนันที่ถูกลงโทษ

องค์ประกอบที่ 7 พฤติกรรมที่คล้อยตามสังคม
ตัวชี้วัดที่ 30 การไม่หลงใหลในการพนัน
ตัวชี้วัดที่ 31 การส่งเสริมสุขภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากบันทึกภาคสนาม (Fieldnote) มีข้อสรุปเกี่ยวกับการปลอดอบายมุขและไม่ปลอดอบายมุขที่สำคัญดังนี้

1. ชุมชนปลอดอบายมุขจะมีผู้นำที่เข้มแข็ง ไม่ติดอบายมุข และเป็นบุคคลที่ "เอาธุระเรื่องสาธารณะ" อาจมีประวัติติดอบายมุข (บุหรี สุรา การพนัน) มาก่อนแต่กลับตัวได้จนเป็นเยี่ยงอย่างกับบุคคลอื่น

ส่วนชุมชนที่ไม่ปลอดอบายมุข ผู้นำชุมชนบางคนจะกล่าวว่า "เมื่อบอกไม่เชื่อ ก็ปล่อยไว้เช่นนั้น หากทำผิดกฎหมาย (เช่น เล่นการพนัน) ก็แจ้งให้ตำรวจมาจับ"

2. ในชุมชนปลอดอบายมุขเปิดโอกาสให้คนรุ่นหนุ่มสาวเข้าร่วมเป็นแกนนำพัฒนาหมู่บ้าน มีความเอื้ออาทรต่อกัน รักใคร่สนิทสนม ส่วนชุมชนไม่ปลอดอบายมุขนั้น บางแห่งมีลักษณะต่างคนต่างอยู่หากมีการรวมกลุ่มกันมักจะมีลักษณะเป็นทางการ (Formal) สูง เช่น ทำตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ทางราชการ และกลุ่มมักไม่ยั่งยืน เลิกล้มหลังจากโครงการอย่างเป็นทางการนั้นๆ สิ้นสุดลง

3. สภาพแวดล้อมของชุมชน

ไม่แตกต่างกันมากนัก ยกเว้นสมบัติสาธารณะในชุมชนปลอดคอบายมุข เช่น ถนนหนทางจะมีสภาพดีกว่าและสะอาดสะอาดอันมากกว่าชุมชนไม่ปลอดคอบายมุข

4. การรวมกลุ่มในชุมชน

ในชุมชนปลอดคอบายมุขการรวมกลุ่มและกิจกรรมมักเกิดจากความต้องการของชุมชน มีกิจกรรมต่อเนื่องและมีพลังกลุ่มเข้มแข็ง ส่วนในชุมชนไม่ปลอดคอบายมุขการรวมกลุ่มมักจะเกิดจากฝ่ายราชการ การร่วมมือน้อยและลดลงเรื่อยๆ ไม่มีพลังในการพัฒนามากนัก

4. ผลการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของกระบวนการพัฒนาชุมชน สรุปได้ 4 รูปแบบคือ

รูปแบบที่ 1 เน้นคุณธรรมและการถือศีล

รูปแบบที่ 1.1 กระบวนการพัฒนาชุมชนตามแนวบุญนิยมของเครือข่ายอโศก เน้นการพัฒนา 3 ด้าน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตวิญญาณ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านกายภาพ และการพัฒนาชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม แนวทางบุญนิยมเน้นการปรับปรุงพัฒนาให้แต่ละบุคคล อย่างน้อยพึ่งตนเองได้และสามารถเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ เน้นการลดความต้องการส่วนเกินของชีวิต ปลอดปล่อยตัวเองจากภาวะการเร่งกระตุ้นของลัทธิบริโภคนิยม ชำระกิเลส ลดความเห็นแก่ตัว ไม่ยึดติด เป็นอิสระเหนือวัตถุ ตามเอกลักษณ์ของชาวอโศก คือ ลดละ ขยัน กล้างาน ทนเสียดสี หนีสะสม นิยมสร้างสรรค์ สวรรค์นิพพาน

รูปแบบที่ 1.2 กระบวนการตั้งจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เน้นการบริหารการเงินที่ไม่ทำเงินเพื่อเงินแต่เป็นการทำเงินเพื่อคุณธรรม คือให้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรม ไม่ทำเงินให้เป็นอสรพิษเว้งกัก เจ้าของเงินใช้กระบวนการออมเงินทีละเล็กทีละน้อย ไม่ดูถูกเงินน้อย ค่อยสะสมให้รู้ค่าของเงิน รู้คน รู้การบัญชี รู้ธรรมะคือมรทวารธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ ความจริง ความซื่อสัตย์ต่อกัน คำมั่นสัญญา ทมะ การฝึกฝน ปรับปรุงตน รู้จักข่มใจควบคุมอารมณ์ บังคับตนเอง ปรับตัวให้เข้ากับการงาน และสิ่งแวดล้อม ขันติ ความอดทน ความเข้มแข็งและจาคะ ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การที่สมาชิกมีสัจจะ ทมะ ขันติและจาคะอย่างสมบูรณ์ จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง แม้มีเงินมากเพียงใดก็ไม่ละโมภะอยากได้ สามารถบริหารเงินได้อย่างราบรื่น มีความรับผิดชอบ

ในส่วนของศีล 5 นั้น กลุ่มนี้ถือว่าศีลข้อที่ 5 คือละเว้นจากสุราเมรัยและยาเสพติดทั้งหลาย เป็นข้อสำคัญที่สุด เพราะการขาดศีลข้อนี้จะเป็นสาเหตุของการขาดศีลข้ออื่นๆ ได้ทั้ง 4 ข้อ อุดมการณ์ของกลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์คือเน้นความร่วมมือ ร่วมแรง ไม่เห็นแก่ตัว และพลังกลุ่มดังนี้

จะทำการสิ่งใดต้องใจมั่น
ร่วมแรงแข็งขันไม่หวั่นไหว
เลิกเป็นคนเห็นแก่ตัวเร่งกลัวภัย
แยกกันตายรวมกันอยู่คิดตัวเอง

รูปแบบที่ 2 การเน้นกระบวนการกลุ่มความเข้มแข็งของกลุ่มและบุคคลต้นแบบในชุมชน

รูปแบบนี้ใช้การรวมกลุ่มตามธรรมชาติ เสริมด้วยบุคคลต้นแบบสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มด้วยสหข่าย (เครือข่ายหลายเครือข่ายรวมกัน) แนวคิดการพัฒนาเน้นทุนชีวิต 9 ประการ คือ ทุนปัญญา-จิตใจ ทุนความรู้-รู้เท่าทัน ทุนสังคมศิลปวัฒนธรรม ทุนทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ทุนการเมืองการปกครอง ทุนสุขภาพร่างกาย ทุนแกนนำ ทุนเวทีสาธารณะ และการสื่อสาร และทุนเศรษฐกิจและสวัสดิการกลาง

กลุ่มนี้มีความเชื่อว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ตัวบุคคลในชุมชนจะต้องสร้างผู้นำใหม่ๆ ถัดสรรคนดี คนเก่งมาร่วมงาน ส่วนกิจกรรมเน้นการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความเข้าใจกันโดยการประชุมใน 2 ระดับ คือ ระดับผู้นำหรือแกนนำ และระดับชาวบ้าน ในฐานะสมาชิกของชุมชน นอกจากนั้นในการดำเนินงานจะต้องเน้นสภาพจริง ข้อมูลจริงในหมู่บ้าน ไม่ใช่ความคิดเห็นหรือความรู้สึกของบุคคล และจะต้องมีการทบทวนแผนปฏิบัติการและข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

รูปแบบที่ 3 การเน้นภูมิปัญญาไทย ทุนทางสังคมและการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

รูปแบบนี้ใช้แนวคิดการจัดการความรู้ในชุมชนและการวิจัยปฏิบัติการ (วิจัยหมู่บ้าน) เพื่อให้หลุดพ้นจากแนวคิดเดิมดังนี้

จะต้องหลุดพ้นจากการพึ่งพาผู้อื่นมาเป็นการพึ่งตนเองให้ได้

จะต้องหลุดพ้นจากการเรียนรู้แบบรับ มาเป็นการเรียนรู้แบบรุกโดยการสืบค้นแสวงหาข้อมูลด้วยตนเอง แก้ปัญหาด้วยการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ of ชุมชนด้วยตนเอง โดยไม่รอการแก้ปัญหาจากบุคคลภายนอก

จะต้องหลุดพ้นจากวิธีคิดและจัดการแบบแยกส่วน มาเป็นการคิดแบบเชื่อมโยง หรือบูรณาการและจัดการแบบผนึกกำลัง ทำให้เกิดผลทวีคูณ

ซึ่งกลุ่มนี้เชื่อว่าหากทำเช่นนี้แล้ว ชุมชนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ภูมิใจ ในรากเหง้าของตน ค้นพบศักยภาพของตนเองอย่างแท้จริง

รูปแบบที่ 4 การเน้นพัฒนาอาชีพ เกษตรอินทรีย์ เศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบนี้เป็นการพัฒนาที่มาจากการแก้ปัญหาจำเป็นเฉพาะหน้าของชุมชน โดยใช้แนวความคิดวิจัยท้องถิ่น ละทิ้งกระแสบริโภคนิยม มาใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยการ ละทิ้งการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว รู้จักเสียสละแบ่งปันให้กับคนรอบตัวและ ผู้ขาดแคลน ไม่เป็นหนี้ ไม่ใช่จ่ายเกินกว่าที่หามาได้ เร่งรัดพัฒนา โดยการแสวงหาสิ่งที่ดี กว่ามากขึ้นเข้าสู่ชีวิต และขยันหมั่นเพียร

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการกำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน สามารถนำไปใช้ในการศึกษาชุมชนเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและแนวทางการพัฒนาชุมชนให้ ลด ละ เลิกอบายมุข จนสามารถนำชุมชนให้ปลอดภัยได้ ผู้วิจัยนำผลการวิจัยที่ได้ทั้งหมดเป็นพื้นฐานในการ กำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสังคมสู่ความสงบและสันติสุข ดังต่อไปนี้

1. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุมชนที่ก้าวเข้าสู่การปลอดภัยอย่างยั่งยืน มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง พร้อมทั้งรับแนวคิดใหม่ๆ จากกลุ่มเครือข่าย โดยมีจุดหมายร่วมกัน ในการทำความดี มีศีล และการเสียสละร่วมกันแก้ปัญหา มีคุณธรรมด้านสังคม เช่น ความเมตตา ความซื่อสัตย์ และการเดินสายกลาง

นอกจากนั้น การศึกษาแนวทางการพัฒนาชนบทของไทยนั้น เดิมทีคนทำงาน พัฒนาเป็นผู้เขียนโครงการ ทำหน้าที่ประสานงาน ร่วมมือกันทำงานกับชาวบ้าน แต่ปัจจุบัน บทบาทของชาวบ้านเติบโตขึ้น สามารถที่จะจัดการเรื่องเหล่านี้ได้เอง สามารถเขียนโครงการ รวมทั้งดำเนินการและประสานงานต่างๆเองได้ แต่ยังขาดการสื่อสารกับสังคมอย่างเป็นระบบ และขาดพื้นที่รูปธรรมที่เป็นตัวอย่างของกระบวนการจัดการองค์ความรู้จากต้นแบบที่มีอยู่ ให้เป็นแนวคิดที่นำไปประยุกต์ได้ในชุมชนอื่นๆ

วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) ได้เน้นการถอดองค์ความรู้สู่การจัดการทางสังคม (สวิง ตันฮุด, 2547) เพื่อการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน สรุปได้ว่า สิ่งสำคัญของการถอดองค์ความรู้คือ การทำให้พื้นที่ที่มีความเข้าใจในตัวเอง มีความเข้าใจในตัวเององค์ความรู้นั้นอย่างชัดเจน มีระบบที่จะพัฒนาเป็น "ศูนย์การเรียนรู้" เพื่อสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ของเครือข่ายของสังคม ศูนย์การเรียนรู้นี้ ยังเป็นพื้นที่ยืนยันหรือพื้นที่ปฏิบัติการเพื่อยกระดับการเรียนรู้ของสังคม กระบวนการถอดองค์ความรู้ต้องตอบสนองต่อพื้นที่ตอบสนองต่อสังคมนี้ จะต้องถูกจัดระบบไว้อย่างดี โดยระบบจะต้องนำข้อมูลออกมาเคลื่อนไหวและการเตรียมตัวชุมชนเพื่อจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ต่อไปด้วย

ขณะนี้เรากำลังสร้างสังคมทางเลือก แต่พบว่ามีทางเลือกในสังคมไทยไม่มากนัก ทางเลือกในสังคมล้วนถูกรอบงำโดยทางเลือกกระแสหลัก ดังนั้นสิ่งที่เราต้องการจากกระบวนการถอดองค์ความรู้คือ การสร้างความรู้ที่หลากหลายให้สังคม สร้างหลักคิด วิถีคิดที่หลากหลาย ถ้ามีทางเลือกมากมายและหลากหลายทั้งระดับคิด วิถีคิด วิธีการในการจัดการปัญหา สังคมก็จะเข้มแข็งและยั่งยืน

ดังนั้นการสร้างเครือข่ายและสถาบันทางสังคมให้มีกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการถ่ายทอดความคิดในแนวทางที่แตกต่างกัน และเผยแพร่สู่สาธารณชนในวงกว้าง ควรได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง โดยผ่านสถาบัน เช่น วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) กลุ่มเครือข่ายชุมชนคนเป็นสุขที่ผลิตวารสารพอเพียง สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ทั้งนี้โดยมีสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) และศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม เป็นผู้ประสาน

2. ยุทธศาสตร์ในการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง

จากผลการวิจัยพบว่าในกลุ่มชุมชนที่เข้มแข็งนั้น มีกระบวนการประเมินและติดตามผลอย่างใกล้ชิดรวมทั้งการสืบเนื่องเจตนารมณ์ของกลุ่มและของโครงการเพื่อคอยให้ความช่วยเหลือ และสำคัญกว่านั้นคือ การให้กำลังใจซึ่งกันและกัน โครงการต่างๆ จะต้องเป็นโครงการที่มีพลวัต (dynamic) ไม่มีวันตาย แต่จะพัฒนาและปรับปรุงต่อไปเรื่อยๆ มีการกระตุ้นและสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาทดแทนอย่างต่อเนื่อง

3. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาปัจเจกบุคคลให้ห่างไกลอบายมุข

ระบบการเป็นคนดีมีคุณธรรมและห่างไกลอบายมุขสามารถกระตุ้นให้คนทำความดีอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ตัวตนของตนเองเป็นหลักศึกษาตนเอง วางเป้าหมายในการปรับปรุงวิถีชีวิตของตนเองเป็นหลัก ศึกษาตนเองวางเป้าหมายในการปรับปรุงวิถีชีวิต

ของตนเอง ตั้งจิตมั่นในการลด ละ เลิก ปลอดคอบายมุข เป็นตัวอย่างเป็นแกนนำของสังคม ทั้งนี้ต้องมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดระบบส่งเสริม เช่น จัดกิจกรรมส่งเสริมทางสื่อมวลชน เป็นระยะ

4. ข้อเสนอแนะบทบาทการสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าขณะนี้มีความพร้อมหลายเครือข่ายทั่วประเทศ ทั้งที่เน้นการปลอดคอบายมุขและคุณธรรม และเน้นการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชน

สำหรับเครือข่ายที่เน้นการปลอดคอบายมุขและคุณธรรม เช่น กลุ่มอโศกและกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตนั้น ได้ปฏิบัติการโดยเน้นการลด ละ เลิก และปลอดคอบายมุขได้ผลคืออยู่แล้ว ควรส่งเสริมให้มีพลังยิ่งขึ้น เพื่อให้ชุมชนในเครือข่ายมีความเข้มแข็งและมั่นคง ยั่งยืนตลอดไป

ในส่วนเครือข่ายอื่นๆ และสถาบันเช่น วิทยาลัยการจัดการทางสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อพช.) และอื่นๆ ศูนย์คุณธรรมควรได้เป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือและจัดระบบข้อมูลให้สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยง่ายและสะดวก เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมและสร้าง "ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน" เพื่อรวบรวมทางเลือกที่มากและหลากหลายในการจัดการปัญหาสังคมไทยให้เข้มแข็งและยั่งยืนตลอดไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า ในระดับชาวบ้านหรือชุมชนมีการวิจัยท้องถิ่นปรากฏตามหน่วยงานที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย เช่น สกว. สสส. และ อพช. มากมาย ดังนั้นควรจะได้มีการวิจัยเชิงอภิมานเพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชนปลอดคอบายมุข จากผลการวิจัยเหล่านั้น เพื่อสร้างทางเลือกที่หลากหลายในการจัดระบบการคิด วิธีคิด และวิธีการในการจัดการกับปัญหาในชุมชน ให้กับสังคมในรูปแบบต่างๆ

นอกจากนี้อาจทำการวิจัยซ้ำในเชิงการสำรวจ (survey) เชิงปริมาณเพื่อศึกษาชุมชนให้ครอบคลุมประชากรทั่วประเทศ โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างที่ใช้ความน่าจะเป็น (probability random sampling) เพื่อศึกษาสภาพการปลอดคอบายมุขของประเทศในภาพรวม หรือใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) อย่างสมบูรณ เพื่อศึกษากระบวนการและแนวทางที่จะพัฒนาชุมชนนั้นๆ ตามสภาพเฉพาะของชุมชนในลักษณะนั้นๆ

	หน้า
คำนำ	ก
คำปรารภ	ข
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	(1)
สารบัญ	
สารบัญตาราง	
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
ข้อจำกัดของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	8
บทที่ 2 แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
อธิบายมุข	9
ตัวชี้วัด (Indicators)	14
การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)	18
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอธิบายมุข	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน	28
บทที่ 3 วิธีดำเนินการ	29
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	29
เทคนิคและแบบแผนการวิจัย	30
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	30
การสร้างแบบสอบถามการวิจัย	31
การเก็บรวบรวมข้อมูล	32
การวิเคราะห์ข้อมูล	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการหาตัวชี้วัดและการสร้างแบบวัดชุมชน ปลอดคอบายมุข อย่างยั่งยืน	34
ตอนที่ 1 การสรุปผลการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาตัวชี้วัด ชุมชนปลอดคอบายมุข	34
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบตัวชี้วัดชุมชนปลอดคอบายมุข	37
ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนปลอดคอบายมุขและ ไม่ปลอดคอบายมุข การเปรียบเทียบตามองค์ประกอบ 7 องค์ประกอบ	41
ตอนที่ 4 ผลการศึกษาชุมชนปลอดคอบายมุข	43
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพกระบวนการพัฒนาชุมชน	46
รูปแบบที่ 1 การเน้นคุณธรรมและการถือศีล	47
รูปแบบที่ 2 การเน้นกระบวนการกลุ่ม ความเข้มแข็งของกลุ่ม และบุคคลต้นแบบในชุมชน	56
รูปแบบที่ 3 การเน้นภูมิปัญญาไทย ทูนทางสังคม และการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน	59
รูปแบบที่ 4 การเน้นพัฒนาอาชีพ เกษตรอินทรีย์ เศรษฐกิจพอเพียง	64
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	70
สรุปผลการวิจัย	72
อภิปรายผลการวิจัย	79
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	84
ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป	86
บรรณานุกรม	87
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	91
ภาคผนวก ข การหาคุณภาพของเครื่องมือ	99
ภาคผนวก ค คู่มือการใช้ตัวชี้วัดชุมชนปลอดคอบายมุข	103
ภาคผนวก ง แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพของบุคคลและชุมชน การบันทึกเมื่อเข้าหมู่บ้าน	119 124

	หน้า	
ตารางที่ 1	จังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลระยะที่ 1-3	4
ตารางที่ 2	กลุ่มตัวอย่างจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบ	38